

Filmoteka
Szkolna

Lawa, reż. Tadeusz Konwicki (1989)

Kierunki interpretacji i zagadnienia interpretacyjne

1. Zbiorowy portret polskiego społeczeństwa ukazany w różnych tekstach kultury.

- Sięgnięcie przez Konwickiego do wielkiego dramatu romantycznego traktującego o Polsce i Polakach – adaptacja filmowa wszystkich części *Dziadów* Mickiewicza; „opowieść o *Dziadach*” a nie „*Dziady* na ekranie”.
- Funkcja i wymowa tytułowego motywu lawy (zaczepniętego z dramatu Mickiewicza).
- Film o Polakach ukazujący ponadczasowy portret polskiego społeczeństwa: według słów reżysera – odbicie polskich kompleksów, urazów, niespełnionych nadziei.
- Pokazanie wartości ważnych dla Polaków (związanych z ideałami romantycznymi), jak umiłowanie wolności, obrona indywidualizmu, szacunek dla człowieczeństwa.
- Panorama polskiej historii XIX-wiecznej i współczesnej; przeplatanie się obrazów z różnych okresów historii Polski, np. podczas *Wielkiej Improwizacji*, *Widzenia Księdza Piotra* czy w epilogu filmu (np. sceny z XIX-wiecznych powstań narodowych, II wojny światowej, obrazy z Auschwitz, współczesna ulica warszawska, msza papieska przed Pałacem Kultury); funkcje wstawek i przebitki montażowych.
- Sceny i symbole ukazujące martyrologię Polaków.
- „Rozrachunkowy” obraz Polaków, np.:
  - obrazy zdrady narodowej (towarzystwo stolikowe, lewa strona na balu);
  - postać Belzebuba ucharakteryzowana na polskiego szlachcica.
- Funkcje postaci i motywów symbolicznych, np. anioł z amarantową szarfą (Polonia), orzeł próbujący poderwać się do lotu, motywy rozkwitającej przyrody.
- Wizja ziszczania się marzeń o wolności – aluzja do wydarzeń współczesnych (sceny nawiązujące do wydarzeń współczesnych z lat 80.).

Przykładowe utwory literackie korespondujące z zagadnieniem:

- Jan Kochanowski, *Pieśń V, Ks. II; O spustoszeniu Podola przez Tatarów*
– obraz Polski nękaną przez niżej od niej stojących cywilizacyjnie Tatarów; wezwanie szlachty do przezorności i opodatkowania się na rzecz stałej armii.
- Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*
– przedstawienie wad Polaków i mankamentów polskiego społeczeństwa – „chorób Rzeczypospolitej”, które nieuchronnie prowadzą do upadku państwa; porównanie Polski do tonącego okrętu; nawoływanie do poprawy.
- Ignacy Krasicki, *Do króla* (lub inna satyra ukazująca wady polskiego społeczeństwa, np. *Świat zepsuty, Pijaństwo*)
– krytyczny obraz konserwatywnej sarmackiej szlachty: głupiej, próżnej, zawistnej, o ograniczonych horyzontach umysłowych – niepotrafiącej docenić dobrego oświeconego władcy.
- Bolesław Prus, *Lalka*
– obsesyjna, spóźniona miłość Wokulskiego do Izabeli Łęckiej jako uczucie destrukcyjne, prowadzące do klęski bohatera, który żyje złudzeniami, postrzegając ukochaną przez pryzmat romantycznych wyobrażeń;
– inne oblicza miłości, np. „silniejsza niż śmierć” miłość prezesowej Zasławskiej do stryja Wokulskiego, nieszczęśliwa miłość pani Stawskiej.
- Adam Mickiewicz, III część *Dziadów*
– naród „jak lawa” – wewnętrzny podział polskiego społeczeństwa zobrazowany m.in. podziałem na towarzystwo stolikowe i przy drzwiach w scenie VII oraz na prawą i lewą stronę w scenie VIII; pokazanie szlachetności młodzieży będącej nadzieją narodu.
- Stanisław Wyspiański, *Wesele*
– pokazanie głęboko tkwiących w narodzie podziałów społecznych, uniemożliwiających podjęcie wspólnej walki;
– rozrachunek z polskimi mitami narodowymi.

2. Postać poety (artysty) i jego rola w życiu społeczeństwa ukazane w różnych tekstach kultury.

- *Lawa* jako opowieść o Mickiewiczu (ukazanie poety romantycznego przez jego dzieło); podobieństwo przeżyć egzystencjalnych Konwickiego i Mickiewicza.

- Postać Mickiewicza „rozdwójona”: stary Poeta (z czasów paryskich) grany przez Gustawa Holoubka oraz młody poeta-kochanek i więzień bazylikańskiej celi (rola Artura Żmijewskiego); znaczenie tego zabiegu reżyserskiego.
- Kwestie wygłaszane przez starego Poetę (m.in. *Przedmowa* rozpoczynająca i zamykająca film, *Wielka Improwizacja*) – syntezą losów polskiego narodu i postawieniem pytań o sens dziejów; zaangażowanie poety w życie narodu.
- Funkcja przebitok montażowych podczas *Wielkiej Improwizacji* – ekspozycja doniosłych pytań egzystencjalnych zadawanych przez poetę (np. o sens cierpienia); uniwersalizacja najbardziej dramatycznych doświadczeń narodu polskiego i ludzkości.
- Rozbudowane (w stosunku do dramatu) motywy biografii Mickiewicza, a zwłaszcza postać Maryli (której twarz mają także inne postacie kobiece); wyeksponowanie roli miłości i trwałej jej obecności w życiu poety; splot problematyki patriotycznej i miłosnej.
- Nadanie Mickiewiczowskiej postaci Gustawa-Konrada – poety romantycznego, kochanka i patrioty – wymiaru ponadczasowego.
- *Lawa* jako opowieść o samym Konwiczku (powrót do kraju lat dziecińczych, małej ojczyzny twórcy); funkcja zdjęć ukazujących obrazy Wilna i Wileńszczyzny z różnych okresów historycznych.

Przykładowe utwory literackie korespondujące z zagadnieniem:

- Jan Kochanowski, *Pieśń XXIV, Ks. II* („Niezwykłym i nie leda piórem opatrzony...”) – renesansowy manifest dumy poety przeświadczonego, iż swoimi dziełami zapewnił sobie nieśmiertelność (kontekst: renesansowy topos *Deus artifex*).
- Adam Mickiewicz, III część *Dziadów*
– *Wielka Improwizacja* jako wyraz mocy twórczej i siły sprawczej poety, który czuje się przywódcą narodu i w imię szczęścia tegoż narodu wyzywa Boga na pojedynek; romantyczna koncepcja poezji, kreacja poety romantycznego (wybitność, wielkość, samotność, poczucie wyalienowania, tragiczność itp.)
- Juliusz Słowacki, *Grób Agamemnona*
– rola poety w dziejach narodu – prawo do poruszania bolesnych kwestii i budzenia sumień; skonstrastowanie własnej sytuacji poety narodu słabego z Homerem – piewą niezłomnych Greków.
– przeświadczenie poety o sile własnej twórczości, która będzie oddziaływała na przyszłe pokolenia i przyczyni się do moralnego odrodzenia narodu, choć sam poeta był niedoceniany za życia (autobiografizm).

- Stanisław Wyspiański, *Wesele*

– artyści (postacie rzeczywiste wprowadzone do literatury) uczestniczący w weselu w bronowickiej chacie, m.in. Poeta, Pan Młody, Gospodarz, Nos, i ukazywane przez nich dylematy sztuki: chłopomania, bierność, modernistyczne pozy, marzenia o wielkości i wielkim znaczeniu sztuki itp.

3. Relacje między przeszłością i teraźniejszością („wczoraj” i „dziś”) ukazane w różnych tekstach kultury.

- Zamysł kompozycyjny filmu: połączenie wszystkich części *Dziadów* w układ obrazów, przeplatanych powtarzającymi się scenami i ujęciami, pokazującymi rytm polskich dziejów; odejście od porządku fabularnego.
- Historyczne i współczesne odniesienia włączone do adaptacji romantycznego dzieła poprzez różne zabiegi artystyczne, np.:
  - zaskakujące zestawienia montażowe (samochody pod pałacem Senatora, współczesne migawki z Wilna i Warszawy);
  - przebitki towarzyszące kwestiom postaci, np. podczas *Wielkiej Improwizacji* i *Widzenia* Księdza Piotra czy w epilogu filmu (np. sceny z XIX-wiecznych powstań narodowych, II wojny światowej, obrazy z Auschwitz, współczesna ulica warszawska, msza papieska przed Pałacem Kultury, robotnicy wychodzący ze Stoczni Gdańskiej);
- Podkreślenie ponadczasowego charakteru *Dziadów* i znaczenia dzieła dla polskiej historii poprzez powierzenie roli Konrada Gustawowi Holoubkowi, odtwórcy tej roli we wcześniejszych znaczących inscenizacjach dramatu.
- Ujawnianie, iż film jest artystyczną wypowiedzią ukazującą wizję dziejów i polskie kompleksy w konkretnej sytuacji historycznej (np. pokazanie ekipy filmowej i aktorów wychodzących przez bramę Wytwórni Filmów Dokumentalnych i Fabularnych).
- Ponadczasowy portret zbiorowy polskiego społeczeństwa; ukazanie polskich kompleksów głęboko tkwiących w podświadomości, marzeń, dążeń niepodległościowych, romantycznych wzorców i idei, na których budowana jest polska tożsamość; funkcja obrazów symbolicznych, np. scen na cmentarzu, cmentarnych ptaków okrążających glob ziemski, orła podrywającego się do lotu, Anioła-Polonii pojawiającego się w różnych kontekstach.
- Ukazanie ponadczasowego tragizmu polskich losów (przebitki montażowe: XIX-wieczne powstania narodowe, zesłańcy syberyjscy, Katyń, Auschwitz, powstanie warszawskie itp.).
- Przedłużenie tragicznej historii we współczesnych nadziejach Polaków (współczesna warszawska ulica, msza papieska itp.).

- Optymistyczny wydźwięk scen kończących film (nadzieje i marzenia wolnościowe, które przez lata podtrzymywały Polaków, zaczynają się spełniać).

Przykładowe utwory literackie korespondujące z zagadnieniem:

- Stanisław Wyspiański, *Wesele*
  - pokazanie, jak historia kształtuje współczesność; dawne wydarzenia stworzyły przepaść między warstwami społecznymi i uniemożliwiają prawdziwe zjednoczenie oraz podjęcie wspólnej walki;
  - rozrachunek z polskimi mitami narodowymi, które kształtują nasze wyobrażenia i sprawiają, że pogrążony w letargu naród nie jest w stanie zerwać się do czynu.
- Krzysztof Kamil Baczyński, *Historia*
  - tragizm historiograficzny; historia jako mechanizm zmuszający kolejne pokolenia do spłacania tej samej daniny krwi, cierpienia i łez („to krew ta sama spod kity czy hełmu”); wizja pochodzą ludzkości pogrążającego się w czasie, schodzącego w dół, pod ziemię i pytanie, jak przyszłe pokolenia ocenią tragiczną sytuację ludzi żyjących w czasie wojny.
- Tadeusz Borowski, *Opowiadania (U nas w Auschwitzu...)*
  - refleksje bohatera-narratora o tym, iż istnieje znak równości między XX-wiecznymi systemami totalitarnymi a starożytnym niewolnictwem; ocenę historii w pamięci pokoleń kształtują zwyczajcy.
- Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*
  - znaczenie utworu Dostojewskiego dla Natalii Lwownej i samego Autora: ciągłość między katorgą a sowieckim łagrem budująca wspólnotę cierpienia pokoleń; funkcja tytułu, podtytułu i motta.

Inne zagadnienia przydatne do interpretacji filmu

- Sposoby ukazania **tradycji** funkcjonującej we współczesnym świecie i **warunkującej ciągłość pokoleń**.
- Motyw **aniola** w różnych tekstach kultury; jego wcielenia i funkcje w dziele.
- **Etos polski**: sposoby ukazania w literaturze i dziełach należących do innych dziedzin sztuki wartości ważnych dla polskiego społeczeństwa.
- **Relacje między jednostką i społeczeństwem** zobrazowane w różnych tekstach kultury.

Słowa kluczowe

romantyzm, ojczyzna, tradycja, naród polski/Polska, społeczeństwo, historia/przeszłość, współczesność, wybitna jednostka, poeta, miłość.